بەهێزبوونی پێگەی چەپ لەئەڵمانیا

عەلی مەحمود محەمەد / ئەڵمانیا

ئەڵمانیا وڵاتی مارکس و لانکەی بیری مارکسیزم، تارمایی بیروباوەڕەکەی دوو سەدە لەمەوپێش لەو وڵاتەوە جیهانی سەرمایەداری داگرت، لەژێر کاریگەری فەلسەفەی ئەڵمانی، مەتریالزمی دیالیکتکی لەدایك بوو. کەچی لەدوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە، پاش کوشت و بڕکرنی چەند جارەی مارکسیستەکان لەسەدەی ڕابردوو، لەگۆڕەپانی سیاسی فڕێ درانە دەرەوەی کایە سیاسییەکانی ئەم وڵاتە. لەبەشی ڕۆژئاوا بوونە هێزێکی پەراوێزکراو، لەو مێژووەوە نەیانتوانی ببنە فراکسیۆنێکی پەرلەمانی کارا. لەبەشەکەی دیکەش مارکسیزم لەناو شورای بەرلیندا زیندانی کرا، ئەوەی مارکسیزم پێی ناخۆش بوو بەناوییەوە ئەنجامدرا، تا مارکسیزمییان کرد بەباوەڕێکی سیاسی قیزەونی وا چەندین میریکلی بەرهەم هێنا. مارکس بانگەوازی ئەنتەرناسیۆنالستی دا، بەڵام لێرە وڵاێك لەناو شورایەك دروستکرا.

مارکس پێشبینی وا بوو لەئەڵمانیا و وڵاتانی سەرمایەداری پێشکەوتووی دیکەی ئەوروپای ڕۆژئاواوە شۆڕشی سۆسیالستی سەردەکەوێت، کەچی لینین ئەم خەونەی مارکسی سەرەو ژێر کردەوە، لەلاوازترین پنتی سەرمایەدارییەوە پەلاماری دا، نەك لەبەهێزترین و کامڵترینەوە، بۆ حەوت دەیە بۆچونەکەی مارکسی پوچەڵ کردەوە، بەڵام لەکۆتاییدا هەر مارکس بردییەوە.

مارکسیستەکان لەئەڵمانیا لەچوار دەیەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا هەمیشە لەدەوروپشتی دەرگای دەسەڵات بوون، کاراترین هێزی سیاسی وڵات بوون. بەلشەفیکەکان گرەوی سەرکەوتنی شۆڕی جیهانیان بەهێزی ئەوانەوە دەکرد. بەڵام پاش سەرکوتکردنیان لەلایەن هیتلەرەوە، فڕێ دەدرێنە دەرەوەی هاوکێشە سیاسییەکان، بەپێچەوانەی ئیتاڵیا و فەرەنسا، جەنگی دژ بەفاشییەت و نازییەت وا خۆشەویستیانی کرد، دوای جەنگ، دیگۆل بەناچاری بڵێت: لەوڵاتدا دوو پارت هەیە ئێمەو کۆمۆنیستەکان، لەئیتاڵیاش دەستێوەردانی ئەمەریکا نەبوایە دەسەڵات بۆ ئەوان بوو. بەڵام لەئەڵمانیا بەپێچەوانەوە لەو ساتەوە کەوتنە پەراوێزەوە.

پاش زیاتر لە نیو سەدە لەپەراوێزی، لە١٩ی سەپتەمبەری ٢٠٠٥ لەڕێگەی دەنگدانەوە، وەك هێزی سیاسی چوارەم هاتنەوە ناو گۆڕەپانی سیاسی ئەڵمانیا، بەزیندان و هەڵواسین دەرکران، بەدەنگدان گەڕانەوە، نازییەت و ستەمگەری دەریانی کرد، دیموکراسی گەڕاندیانیەوە.

لیستی چەپ لەهەڵبژاردنەکانی ١٩ی سەپتەمبەردا، گەورەترین براوەی هەڵبژاردنەکان بوون، لەهیچەوە بوون بەبوون، لەخاوەند٢ کورسی پەرلەمانی پێشووەوە بوون بەکوتلەیەکی گەورەی پەرلەمانی. لەپەرلەمانێکدا جەمسەرە سیاسییەکان بەشێوەیەك لەبەرامبەر یەکتردا پارسەنگییان گرتووە، بێ دەنگی ئەمان و خیانەت لەبەرنامەی هەڵبژاردنی پارتەکان، قەیرانی سیاسی بێ هەڵبژاردنێکی نوێ چارەسەر نەبێت، تەنانەت گرانە هەڵبژاردنێکی دیکەش چارەسەر بێت، بەبێ گۆڕانی پارسەنگی هێزە سیاسییەکان.

هیچ کام لەدوو پارتە گەورەکە، بەگوێرەی ڕاگەیاندنەکانیان هاوپەیمانییەتی لەگەڵ چەپدا ناکەن، ڕاشکاوانە ئەمەیان ڕاگەیاند، ڤیتۆیان تەنها لەبەرامبەر ئەواندا داناوە، تەنانەت بەناوی چەپ و ڕاستەوە ئامادەگیی ئەوەیان هەیە لەژێر ڕکێفی یەك حکومەتدا کۆببنەوە، کە بەرنامەی هەڵبژاردنەکانییان تەواو جیا و دژ بوو لەگەڵ یەکتر، بەڵام شرۆدەر و سەوزەکان کە خۆیان بەچەپ دەزانن، ئامادەییان نییە لەگەڵ چەپەکان حکومەت پێك بهێنن.

چەپەکان لەبەرامبەر ئەم بانگەشەی بەپەراوێزکردنەیان بێدەنگ نەبوون، وەڵامی پڕ بەپێستی خۆیان پێی دایەوە، لەڕوانگەی وەفاداری بەرامبەر بەبەرنامەی هەڵبژاردنیان، نەك دەسکەوتەکانی هەڵبژاردن.

ئۆسکار لافۆنتین وتی: ئامانج ئێستا هەنگاو نانە بۆ بەرینکردنەوەی کاریگەری چەپ لەناو پەرلەمان و هەموو وڵات (حیاە- اسکندر الین ٢٠-٩-٢٠٠٥).

بوونی چەپی نوێ وەك هێزی چوارەم هاوکێشەی سیاسی وڵاتی بەتەواوی گۆڕی، سیناریۆکانی هیندستان و سریلانکا و ئیتالیاو فەرەنسا و.. دووبارە کردەوە، بەشێوەیەك جووت هاوپەیمانییەتی هەر دوولایەنی نزیك لەیەکتری لەڕەگەوە هەڵتەکاند(سەوزو سور،ڕەش و زەرد). ناچاری هاوپەیمانییەتی دژەکانییانی کرد، ئەمەش گەورەترین تاقیکردنەوەی ڕاستگۆیی سیاسییە بۆ لایەنەکان.

هاوپەیمانییەتی چەپ چەندین جار ڕایانگەیاند، ئامادە نین لەگەڵ هیچ لایەنێکدا هاوپەیمانییەتی بکەن، بەبێ جێبەجێکردنی بەرنامەی هەڵبژاردنەکەیان، بەڵکە ئەوان ئارەزوومەندن لەئۆپۆزسیۆن بمیننەوە. ئەمەش ئەوپەڕی وەفاداری دەگەیاند بەرامبەر بەو بەڵێنانەی لەبانگەشەی هەڵبژاردندا بەجەماوەرییان داوە. هەرچەندە ئۆپۆزسیۆن بوونیشییان بۆ هێزەکانی دیکە مایەی مەترسی یە، چونکە لەوە دەترسن لەمینبەری پەرلەمانەوە سیاسەتەکانیان لەقاو بدەن و هێزە زیان لێکەوتەکانی چاکسازییەکانی لیبراڵی نوێ بۆخۆیان ڕابکێشن، لەهەڵبژاردنەکان داهاتوودا بەهێزتر و کاریگەرتر بێنە پێشەوە.

چەپەکان دژ بەکەمکردنەوەی بیمەی بێکارین و لەگەڵ زیادکردنی خەرجی تەندروستی گشتین. هەروەها لەسیاسەتی دەرەوەدا دژ بەبەشداریکردنی ئەڵمانیان لەجەنگەکانی دەرە، هەروەك لەدەستوردا هاتووە و ئاماژەی پێدراوە. پێیان وایە بەشداریکردن لەجەنگی یۆگسلاڤیا و ئەفغانستان پێشێلی ئاشکرای دەستووری وڵاتە.

لەدوای ڕوخانی دیواری بەرلینەوە، حکومەتی خۆشگوزەرانی ئەوروپای ڕۆژئاواش کەوتە بەر هێرشو هەنگاونان بۆ هەڵوەشاندنەوەی، حکومەتی ئەڵمانیا یەکێکە لەو حکومەتە خۆشگوزەرانانەی ئەوروپای خۆرئاوا. لەکۆتایی هەشتاکانەوە تا ئێستا هێرش بۆسەر ئاستی ژیان و دەسکەوتەکانی ڕابردوو لەلایەن دەوڵەت و سەرمایەدارانەوە بەردەوامە.

دروشمی سەرەکی چەپەکان بریتی بوو: لەگۆڕان لەپێناو کار و دادی کۆمەڵایەتی. چەپەکان هەڵوەشاندنەوەی چاکسازی هارتسی چوار بەکاری دەست بەجێی خۆیان دەزانن، کە شرۆدەر لەخولی دووەمی دەسەڵاتی ئەنجامی دا، لەئەبریلی ئەم ساڵەوە کەوتە بواری جێبەجێکردنەوە.

بەگوێرەی یاسای نوێ لەتوانای کۆمپانیاکاندایە کرێکار بەشێوەی ساناتر دابمەزرێنن و دەربکەن.

لەبەر ئەوەی چەپەکان لەبەرەی چەپەوە شرۆدەر بە خائین دەدەنە قەڵەم، بۆیە مەترسین بۆ سەر سیاسەتەکانی، بەهەمان شێوە بۆ سەر سەوزەکانیش، بەپێچەوانەی سەوزەکانەوە ئامادەیی سازشییان نییە لەبواری بەشداریکردن لەجەنگ و پارێزگاری لەژینگە و بڕیاری وزە.

هاتنە پێشەوەی چەپ بەرامبەر هەڵپەرستی سۆسیال دیموکرات و سەوزەکان، لەئایندەدا مانۆڕی بەرفراوانی سیاسی ئەم دوولایەنە تەنگ دەکاتەوە.

سستەمی هەڵبژاردنی ڕێژەیی زەمانەتی مانەوەی چەپ مسۆگەر دەکات لەداهاتوودا، ئەمەش هەنگاوی یەکەمە بۆ نا سەقامگیری سیاسی لەوڵات، بۆیە لەئێستا بەدواوە دەبێت بەناچارییەوە گرنگی بەگوتاری سیاسی چەپ بدرێت لەئاستی بڕیاری سیاسی و ئابوری. لەهێزی شەقامەوە بوون بەهێزی شەقام و پەرلەمان. مانەوەیان لەپەرلەمان پەیوەستە بەخۆڕاگرییان لەشەقام و داکۆکی لەچین و توێژە زیان لێکەوتووەکان، ئەگەر بەکارایییەوە لەهەردوو بەرە سەرکەوتوو نەبن ئەوا هەردوو بەرە دەدۆڕێنن.

دوای هەڵبژاردن لەبازاڕ چی ڕوی دا

سیمنس دووەم کۆمپانییای ئەڵمانییە لە دوای دالمایرەوە دێت، دەیەویست گۆڕانکاری لەهەرەمی بەڕێوەبەراتی و ئاستی هێزی کار بکات، بەڵام دوای خست بۆ دوای هەڵبژاردن، بەقازانجی دیموکراتە مەسیحییەکان (تهاجم نئولیبرالێ المان بعد از انتخابات).

لێرەوە دەبینین سەرمایەدارانی ئەڵمانیا، بەشێکی زۆر لەئاوات و ئامانجەکانی خۆیان بەهەڵبژاردنەکەوە بەستبووەوە، ئەوان دڵیان بەو چاکسازیانە ئاوی ناخواردەوە شرۆدەر لەخزمەتیان ئەنجامی دەدا، مەرگی لەسەرخۆی سستەمی سۆسیالیان بەدڵ نەبوو، بەڵکە پەلەیان بوو، دەیان ویست لەڕێگەی میرکیلەوە دوا بزماری خۆیان لەتابووتی حکومەتی خۆشگوزەرانی ئەڵمانیا بدەن.

بینیمان پێش هەڵبژاردن چۆن هاتوو هاوارێکیان لەڕێگای دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە نایەوە، چۆن ڕاپرسییەکانی دەزگا ڕاگەیاندنەکانیان بۆ چەواشەکردنی دەنگدەران، بەتایبەت ئەوانەی ڕاڕا بوون و خۆیان یەکلا نەکردبوەوە، پڕو پاگەندەیان بۆ ڕاستە پارێزگارەکان دەکرد، قیژە قیژیان فرچکی شرۆدەری کەواندبوو.

بەڵام دوایی ئەنجامی دەنگدانەکان خەونەکەیانی پوچەڵ کردەوە. بەشێوەی گشتی خەڵکی ئەڵمانیا دەنگییان بۆ پڕۆژەی سیاسی ئابوری نیولیبراڵی شێوەی ئەمەریکی نەدا کە میریکل سەرسەختانە نوێنەرایەتی دەکرد.

ئەڵمانیا هەرچەندە بەپیاوە نەخۆشەکەی ئەوروپا بەناوبانگە، بەڵام سێیەم هێزی ئابوری جیهان و یەکەم هێزی ئابوری ئەوروپایە و، دووە، هێزی بازرگانی جیهانیشە. کاریگەری نەخۆشییەکەی بۆ سەر چارەنووسی یەکێتی ئەوروپا و جیهان لەکاریگەری نەخۆشی پاشایەك ستەمگەر کەمتر نییە، کە دوای نەمانی فەوزا چاوەڕوانی وڵاتەکەی دەکات.

بازاڕی سەهمی ئەڵمانی پاش هەڵبژاردنەکان دابەزی، داکس ٢,١١٪ هاتە خوارەوە، بەهۆی قەیرانی هەڵبژاردنەوە، کە ناجێگیری سیاسی لێوە لەدایك بوو، چارەنووسی چاکسازییەکان ڕێگای پڕ تەم و تومانە و بەڕاستە ڕێ نییە. ئەنجامی هەڵبژاردنەکان کاردانەوەی نێگەتیفی هەبوو بۆ سەر بازاڕ (بی بی سی ١٩-٩-٢٠٠٥).

بەهەمان شێوە نوخی یۆرۆ بەڕێژەی ١٪ دابەزی، بۆ کەمترین نرخ لەماوەی ساڵێکدا (١٩-٩-٢٠٠١ جزیرە نیت).

ئەڵمانیا سەرباری ئەوەی گەورەترین هێزی ئابوری ئەوروپایە، هاوکات بەحەماسترین هێزی یەکێتی ئەوروپاشە، بۆیە ئەنجامی هەڵبژاردن بازاڕی سەهم و دراوی وڵاتانی ئەوروپای هەژاندو دراوی یەکێتی ئەوروپاشی هێنایە خوارەوە. نەك هەر ئەوەندە بەڵکە هەموو بۆرسەی ئەوروپا جگە لەبۆرسەی لەندەن دابەزین، بەهۆی بازاڕی سیاسەتی ئەڵمانیاوە.

لەمەش زیاتر ڕۆیی، کاریگەری لەسەر داهاتووش دانا، ئەنجامی یەکلایی نەکەرەوەی هەڵبژاردن کاریگەری لەسەر سەرمایە گوزاریی ناوخۆو بێگانەش دانا، سەرمایەداران بەگومانەوە سەیری چارەنووسی چاکسازییەکان دەکەن.

هەر ئەوەندەش نا، بەهۆی بارستایی قورسی ئابوری ئەڵمانییا و هێزی بازرگانی و ئاستی بەرزی سەرمایەگوزارییەکەیەوە، کاریگەری ئەنجامی هەڵبژاردنەکان سنووری ئەوروپا دەبەزێنێت. سەرمایەدارانی ئەمەریکی و بانکی مۆرغان ستانلی پێیان وایە هاوپەیمانییەتی هەردوو پارتی گەورە لەبەرژەوەنی ئابورییە (ضبابیة تحیط بموقف الیرو بعد الانتخابات الالمانیة ٢٢-٦-٢٠٠٥). کە ئەوان پێشتر لەگەڵ سەرکەوتنی پارێزگارو لیبراڵەکان بوون.

یەکێك لەو وڵاتانەی دەنگۆی سەرکەوتنی میریکل لەرزی پێ خستبوو، تورکیا بوو، کە نەیاری خۆی بۆ هاتنە ناو یەکێتی ئەوروپا ناشاردەوە و ڕاشکاوانە دەری دەبڕی. میکیل دژ بەوەرگرتنی تورکیایە لەیەکێتی ئەوروپا (النهار ٢٠-٩-٢٠٠٥).

دوای دەرکەوتنی ئەنجامەکانی هەڵبژارد، تورکیا داوای لەمیکیل کرد چاوێك بەبۆچونەکانی ڕابردویدا بخشێنێتەوە، بۆ چونە ناو یەکێتی ئەوروپای تورکیا. لەهەڵبژاردنەکاندا تورکە نیشتەجێ بووەکان ئەڵمانیا کە زیاتر لە٢ ملیۆنن، بەشی زۆرییان دەنگییان بەپارتەکەی شرۆدەردا.

بەڵام چەپەکانی ئەوروپا هەڵوێستی پێچەوانەی ئەمەریکا و تورکیایان هەبوو، بیا مۆسکۆفسکی لەپارتی سۆسیالستی فەرەنسا وتی: ئەڵمانەکان دژ بەمانەوەی شرۆدەر بوون لەبەر ئەوەی چاکسازییەکانی خراپ بوون، هاوکات بەرنامەی لیبراڵی میرکلییان ڕەتکردەوە(حیاە- ارلیست خدوری).

گۆران بیرۆسۆن سەرۆك وەزیرانی سوید وتی: پێش بینی دەکەم شرۆدەر لەسەر حوکم بمێنێتەوە، دەنگدەران بەرەو چەپ وەچەرخاون (بیان ٢٠-٩-٢٠٠٥).

شرۆدەر کێیەو چی دەوێت ؟

کوڕی ژنە کرێکارێکی پاککەرەوە بوو، باوکی لەپۆڵۆنیا لەجەنگی جیهانی دووەم مرد، لە١٥ ساڵییەوە کرێکاری دەکرد و شەوان دەیخوێند، بەکرێکاری کۆلێژی یاسای تەواو کرد، لەساڵی ١٩٨٠ ەوە بوو بەئەندام پەرلەمانی ئەڵمانیا(شرویدر.. عادة الی "الیسار" ویحکم بولایة ثالثة - محمد ولد المنی- الاتحاد ١١٠٣٨- ٢٤-٩-٢٠٠٥).

ئەمڕۆ بەهاوڕێی بزنس مانەکانی ئەڵمانیا و دژ بەدادپەروەریی ناسراوە، لێ لەحەفتاکان چەپێکی توندڕەو بوو، سەرۆکی باڵێکی چەپی ناو لاوانی سۆسیال دیموکراتەکان بوو، زۆرترین دەستەواژە لەو ساڵانە کە بەکاری هێنا بێت ئەوە بووە: بەڵێ من مارکسیم (شرویدر...عادە الی "الیسار"ویحکم بولایة ثالثة - محمد ولد المنی- الاتحاد ١١٠٣٨- ٢٤-٩-٢٠٠٥).

چاکسازییەکان هۆی تێك شکانی شرۆدەر بوو لەم هەڵبژاردنەدا، کۆتاییان بەسەردەمی شکۆیی شرۆدەر هێنا.

دیر شبیغل نوسی : پێش خستنی هەڵبژاردن "خۆکوژییە لەترسی مردن". پاش دۆڕاندنە یەك لەدوای یەکەکان لەولایەتەکان و هەڵگەڕانەوەی باڵی چەپ لەپڕۆژە چاکسازییەکانی لەناو پەرلەماندا، نایەتوانی درێژە بەدەسەڵات بدات، لەو پەڕی لاوازییەوە کە ڕاپرسییەکان کەمترین دەنگییان پێی دەدا، ئازایانە داوای هەڵبژاردنی نوێی کرد.

هەرچەندە لەم هەڵبژاردنەدا لە دوای ساڵی ١٩٥٧ ەوە، سۆسیال دیموکراتەکان خراپترین ئەنجامیان هێنایەوە، بەڵام هاوکات بێکاری، ئاستی ژیانی هاوڵاتیان لەو ماوەیەدا قەت بەم پلە خراپەی ئێستا نەگەیووە، وەك لەماوەی ئەم دوو خولەی دەسەڵاتی سۆسیال دیموکراتەکان پێی گەیشت.

ئەمەش وای کرد سۆسیال دیموکرات نەتوانێت بۆ سێیەم جار لەگەڵ سەوزەکان حوکم بکات، کۆتایی بەجووت برایییان بێت.

شرۆدەر خاوەندی بیرۆکەی ناوەڕاستی نوێییە، دەیەوێت یەکخستنێك لەنێوان گۆڕانکاری جیهانگیری لەگەڵ دادپەروەری کۆمەڵایەتی پێك بهێنێت.

لەهەڵبژاردنی پێشوودا دروشمی کار- کار - کار بوو، بەڵام لەماوەی ئەم خولەی دەسەڵاتدارییەکەیدا، بێکاری لەکەمتر لە٣,٥٪ ەوە، بەرز بووەوە بۆ زیاتر لە١٠٪.

خۆی یاسای سستەمی سۆسیالی دڕاند، ئێستا لەبانگەشەی هەڵبژاردن دەیەوێت باشی بکاتەوە(الیسار الجدید یتخطی حاجز في اخر سباق - فکتور جروسمان- حوار المتمدن - ١٣٢٠).

لەم هەڵبژاردنەدا بەدروشمی هێز - ئازایەتی - مرۆڤایەتی هاتە پێشەوە، بەئابوری نەخۆش هێز پەیدا نابێت، بەیاسای لەخزمەت کەمایەتی سەرمایەداری مرۆڤایەتی بەدی نایات.

چاودێرانی سیاسی پێیان وایە، شرۆدەر هەموو شتێك دەکات تەنها لەپێناو ئەوەی ببێتەوە بە موستەشار (مباحثات..... لتشکیل الحکومة الالمانیة الجدیدة -الشرق الاوسط عدد ٩٧٩٣ - ٢٠-٩-٢٠٠٥).

دانوساندنەکان دوای هەڵبژاردن ئەم بۆچونەیان سەلماند، هەموو هەوڵێکی ئەوەیە دوو ساڵی دیکە مسۆگەر بکات ، بەڵام دیموکراتە کریستانەکان، خەونەکەیان لەگۆڕ نا.

میریکل و سەرنەکەوتنی لەسێ شۆڕشەکەی

میریکل ئەو ژنە ڕۆژهەڵاتییەی پێش ١٥ ساڵ کەس نایناسی، لەخانەوادەیەکی ئایینی و ڕق و قین لەهەموو بیرێکی سۆسیالستییەوە دەستی بەسیاسەت کرد، ئەو ڕق و قینە کردی بەسەرۆکی جەمسەری ڕاستی پارێزگار لەهەموو ئەڵمانیا.

کۆڵ بەرزی کردەوە لەناو پارتدا، بۆیە ناونرا بەکچەکەی کۆڵ. دوای ١٠ ساڵ ناونرا بەدایکی ئازادی (میریکل التي قد تصبح اول مستشارة في التاریخ المانیا الشرق الاوسط١٩ -٩-٢٠٠٥).

بەپێچەوانەی شرۆدەر ، ئەو هەڵبژاردەی ئەمەریکایە لەئەڵمانیا، سیاسەتی دەرەوەی لەسەربنچینەی هۆبزی یە نەك دیکارتی. ئەگەر لەهەڵبژاردن سەربکەوتایە، سیاسەتی دەرەوەی ئەڵمانیای بەرچە ڕێگاکەی برلۆنسکیدا دەبرد، ئەڵمانیا و دواتر ئەوروپای دەخستە باوەشی باو بۆشەوە.

هەرچەندە بۆ خۆی بەمەزهەب پرۆتستانتییە ، بەڵام بوو بەسەرۆکی پارتێکی کاسۆلیکی مەزهەب. ئنجیلا مێرکیل دەیەویست بەسەرکەوتنی ٣ شۆڕش لەژیانی سیاسی ئەڵمانیا بەرپا بکات.

وەك یەکەم ژن، یەکەم ڕۆژهەڵاتی، یەکەم پرۆتستانت، ببێتە موستەشاری وڵات. بەڵام خەونی هەر ٣ یەکەمەکەی بەدی نەهات ، دەنگدەران لەم خولەی هەڵبژاردندا پوچەڵییان کردەوە، ئەگەر شرۆدەر بۆ دەسکەوت نەینێتە سەر کورسی موستەشاری.

ئەنجامەکانی هەڵبژاردن

قسەی ئەنتوانییای فالگرەوە باش پێکای، پێش هەڵبژاردن وتبوی هیچ لایەکیان بەتەنیا ناتوانن حوکم بکەن.

فالچیەکان ڕاستگۆتر بوون لەڕاپرسی دەزگاکانی ڕاگەیاندنی سەرمایەدارەکان، کە گرەویان لەسەر سەرکەوتنی میریکلی ڕاستڕەوی پارێزگار دەکرد. هەڵبژاردن لە٢٩٦ ناوچە ئەنجامدرا، بۆ هەڵبژاردنی ٥٩٨ کورسی پەرلەمان لەسەرتاسەری وڵات، جگە لەشاری درسدەن (الشرق الاوسط عدد٩٧٩٢ - ١٩-٩-٢٠٠٥).

بۆ پڕ کردنەوەی کورسییەکان پەرلەمان ٣٦٤٦ پاڵێوراو لە٢٥ پارتەوە خۆیان کاندید کرد.

لەهەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٢دا، ڕێژەی دەنگدان ٧٩,٢٪ بوو، لەم هەڵبژاردنە دابەزی بۆ ٧٧,٧٪ (بی بی سی ١٩-٩-٢٠٠٥)، بەڵام ئەم ڕێژەیە زۆر بەرزە لەچاو وڵاتانی دیکەی ئەوروپای خۆرئاواوە. لە٢-١٠ هەڵبژاردن لەدرسدن کۆتایی دێت، ژمارەی دەنگدەران لەدیرسدن ٢٢٧هەزارە، بەهۆی مردنی پاڵێوراوێکەوە دەنگدان لەم شارە دواخرا. هەرچەندە ئەنجامی دەنگدانی ئەم شارە ناتوانێت پارسەنگی هێزی ناو پەرلەمان بگۆڕێت، ئەنجام یەکلایی بکاتەوە.

ئەنجامی هەڵبژاردن بەم شێوەیەی خوارەوە بوو :

Cdu-	Spd	Fdp	Link	Grune	Son
٪٣٥,٢	٪٣٤,٣	٪٩,٨	٪٨,٧	٪٨,١	٪٣,٩
٢٢٥	٢٢٢	٦١	٥٤	٥١	---
٢٣-	٢٩-	١٤+	٥٢+	٤-	---
٪٣,٣-	٪٤,٢-	٪٢,٤+	٪٤,٧+	٪٠,٥-	٪١,١+

یەکەم جارە لەئەڵمانیا لەدوای ساڵی ١٩٤٩ەوە، دەنگدان بۆ هەردوو پارتی گەورە لە٧٠٪ کەمتر بێت، ئەمەش دەربڕی ئەوەیە متمانەی جەماوەر بەبەرنامەی هەڵبژاردن و کایا سیاسییەکانی ئەم دوو پارتە نەماوە، کە لەبازنەیەکی داخراودا سیاسەتەکانیان دەبەنە پێشەوە، لەپەرچەکرداری یەکترەوە هێزی خۆیان ڕادەگرن لەکۆمەڵدا.

شرۆدەر و میریکل پێش و دوای هەڵبژاردن ڕایان گەیاند، لەگەڵ چەپەکان هاوپەیمانییەتی ناکەن. میریکل وتی: لەگەڵ هەموو پارتەکان دانوساندن دەکەین جگە لەچەپەکان(بی بی سی١٩-٩٢٠٠٥). هەمان بۆچوون هەڵوێستی شرۆدەر و سۆسیال دیموکراتەکانیشە.

لەئەڵمانیا ئابوری و بێکاری کاریگەری لەسەر ڕەوتی دەنگدانەکان دەکەن، سەرباری هەڵوێست لەسەر جەنگ.

هەڵبژاردن پارسەنێگێکی سیاسی وای لەگەڵ خۆیدا هێنا، پێك هێنانی حکوومەتی لەماوەی نزیکدا، بێ سازش کردن لە بەرنامەی هەڵبژاردن و خیانەتکردن لەدەنگدەران ئەستەمە.

بەرەی جامایکا، هاوپەیمانییەتی(ڕەش -زەرد- سەوز) کە زۆر قسەی لەسەر دەکرێت سەرناگرێت، چونکە سەوز و زەرد هەردوکیان ڕەتی دەکەنەوە (سفیر ٢١-٩-٢٠٠٥).

بەشێوەی گشتی پارتەکان ئامادەیی هاوپەیمانەتییان لەگەڵ یەکتر نییە، سەوزلەگەڵ لیبراڵ، لیبراڵ لەگەڵ سۆسیال دیموکرات، سۆسیال دیموکرات و دیموکراتی مەسیحی شەڕییانە لەسەر پۆستی موستەشاری. سەوزەکان بەهۆی هەڵوێست لەسەر ژینگە، وزە، چاکسازی کۆمەڵایەتی، ئامادەیی هاوپەیمانەتییان نییە لەگەڵ ڕەش و زەرد.... هیچ لایەنێکیشان لەگەڵ چەپەکان ئامادەیی هاوپەیمانییەتییان نییە. بەم شێوەیە هەڵبژاردن هەرج و مەرجێکی سیاسی وای هێنا، ڕێکخستنەوەی ماڵی سیاسی ئەڵمانیا سانا نەبێت، ئەگەر چەپەکان بەشێك نەبونایە لەهاوکێشەکە بەم شێوەیە ناکەوتەوە.

ئاسۆیەك بۆ چەپ لەئەڵمانیا و ئەوروپا

جگە لەهەڵبژاردنەکەی پۆڵۆنیا کە چەپەکان تێیدا بەتوندی دۆڕان، چارەکی دەنگی پێشوییان هێنایەوە، کە چەپێکی گەندەڵی پاشاوەی دەسەڵاتی پێشوون، بەرهەمی چاکسازیی بەڕاچەڵەکینن، کە خراپترین نموونەی چارەسەری چاکسازی نیولیبراڵییە، لەپۆلیڤی او پۆڵۆنیا تاقی کراوەتەوە، لەماڵوێرانی و برسێتی بەرهەمی زیاتری پێ نەبوو بۆ ئەم دوو گەلە.

چەپەکان لەهەموو هەڵبژاردنەکانی دیکەی وڵاتانی ئەوروپا براوە بوون، لەئیسپانیاوە بۆ پورتوغال کە هەڵبژاردنەکەی زەنگی گەشەی چەپی پەرگیر بوو، تا دەگاتە ئیتاڵیاو بولگاریا و نەرویج و ئەڵمانیا، سەرباری نایەکانی فەرەنسا و هۆڵەند بۆ دەستووری ئەوروپای یەکگرتوو، کەچەپەکان ڕابەرایەتییان دەکرد، هەر هەموو هاتنەوە مەیدانی چالاکانەی چەپ دەردەخات، پێی دەچێت وەرزی داهاتووش مانگی هەنگوینی چەپەکان بێت و لەچەندین وڵاتی دیکە دەست لەملی فەرمانڕەوایی بکەن. لەبەهاری داهاتووشدا چەپەکان ئەگەری بردنەوەیان هەیە لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی ئیتاڵیا.

پارتی کۆمۆنیستی فەرەنسی ژمارەی ئەندامی لەسەر کاغەز گەلێك زۆرە، بەڵام لەهەڵبژاردندا لاوازە، بەهۆی پاشکۆیەتی بۆ پارتی سۆسیال دیموکرات. بەڵام ئەمساڵ کە ئازایانە وتی : نا بۆ دەستووری یەکێتی ئەوروپا، جەماوەر لەدەوری کۆبونەوە و پشتگیرییان لێی کرد، هەر بۆیەشە جەژنی لۆمانتییەی ئەمساڵ گەرم و گوڕتر و قەرەباڵغتر بوو لەساڵانی پێشوو.

باوەڕ بوون بەدابڕان لەڕابردوو، تێکەڵ بون بەخەباتی ڕۆژانەی بێکاران، ژنان، ژینگە، کرێ،....، ڕیشەی کۆمەڵایەتی بۆ پارتی سیاسی پەیدا دەکات، لەڕەگ دەرهێنانی ئەستەمە.

لەئیتاڵیا چەپەکان لەکۆی١٤ ناوچە ١٢یان بردەوە، لەناوچەی بوجیلیا پاڵێوراوی حیزبی سەرلەنوێ بنیات نانەوەی کۆمۆنیزم نیکی فیندولا بوو بەحاکمی شارەکە، پاش ١٠ ساڵ لەدەسەڵاتی ڕاستڕەوەکان. ئەوە زەنگی سەرکەوتن بوو بۆ بەهاری داهاتوو، بۆ گەڕانەوەیان بۆ ناو کۆشکی سەرۆکایەتی وڵات.

خاڵی هاوبەش لەنێوان ئەم دوو پارتە چەپکەی ئەڵمانیا و ئیتاڵیا بریتییە لەپشتگیریکردنیان لەخەباتی جەماوەری. لەفەرەنسا بەپێچەوانەوە شیوعییەکان لەهاوپەیمانییەتیدا بوون لەگەڵ حکومەتی سۆسیالستەکان، پشتگیرییان لەبێکاران و بێخانەو لانەکان نەکرد، بۆیە جەماوەر تۆڵەی خۆیان لەدەنگدانەکان لێیان کردەوە(اعادة صنع الیسار في اوروبا— هیلاري ویرانیت— الحوار المتمدن ١٣٢٠- ١٧-٩-٢٠٠٥).

بەڵام لەئیتاڵیا و ئەڵمانیا چەپەکان لەشەقامدا بوون، بۆیە سەرکەوتنییان سروشتییە، بەری تێکۆشانی خۆیانییان دوورییەوە بەکەمترەوە، سەرکەوتنەکانییان چاوەڕوان کراو بوو بەزیاتریشەوە. دەستووری ئەڵمانیا ڕێگە نادات بەهاوپەیمانییەتی حیزبەکان، بۆیە هەردوو لایەنی چەپ، پی دی ئێس و باڵی ئۆسکار لافۆنتین لەسەر ئەوە ڕێك کەوتن بەیەك لیست لەم قۆناغەدا بەشداری هەڵبژاردن بکەن، دەرگای پی دی ئێس خرایە سەرپشت بۆ کۆمەڵەو گروپەکانی چەپی دیکە. هاوپەیمانییەتییەکە کۆپییەکە لەپی دی ئێس لەڕوویی یاساییەوە.

لەهەڵبژاردندا لە٥ولایەتی ڕۆژهەڵات، توانیان ٢٦٪ دەنگدانەکان بهێننەوە کە بەرزترین ڕێژەیە لەدوای ساڵی ١٩٩١ ەوە بیهێننەوە، لەبەشی ڕۆژئاواش ٤,٧٪ بیان هێنایەوە.

وەك ئاماژەمان پێی دا، هاوپەیمانییەتی چەپ لەدوو لایەن پێك دێت، پی دی ئێس کە کۆمۆنیستە چاکسازیخوازەکان پێشووی ئەڵمانیای ڕۆژهەڵاتن، کە ئێستا بەوە تاوانباریان دەکەن، ٧ لەپاڵێوراوانیان لەدەزگای هەواڵگری ئەڵمانیای خۆرهەڵاتی پێشوو کاریان کردووە. باڵەکەی دیکە پارتی دادپەروەری کۆمەڵایەتی یە لەئەڵمانیای خۆرئاوا، کە لەسۆسیال دیموکراتەکان جیابوونەوە بەسەرکردایەتی وەزیری دارایی پێشوو ئۆسکار لافۆنتین، لەناو خۆیاندا خاوەند یەکێتی بیر نیین، بەڵام لەپڕۆژەی چەپ بوون و میتۆدی کارکردن یەك بۆچوونن ، گروپی ترۆتسکیستەکان نفوزی زۆریان لەناو گروپی ئەلتەرناتیڤی هەڵبژاردندا هەیە، کە پارتی دادپەروەری کۆمەڵایەتییە.

چەپەکان دەیانەوێت لەماوەی ساڵێکدا ببنە پارتێکی سیاسی سەربەخۆ. دیارە سەرکەوتنی ئەمجارە زیاتر هانیان دەدات بۆ یەکگرتن، هەموو کات سەرکەوتن هێزە نزیکەکان بەرەو یەکگرتن دەبات، ساڵێك کەم نییە بۆ تاقیکردنەوە بۆ دیاریکردنی ئاسۆی هاوخەباتی و کارکردن لەشێوەی یەك تیپی سیاسی لەداهاتوودا.

وەك ئاماژەمان پێیدا بێکاری و بیمە لەداواکارییە سەرەکییەکانی دەنگدەرانە، بەهۆی کۆچی کۆمپانیا ئەڵمانیەکان بۆ ئەوروپای خۆرهەڵات و باشوری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا، هەلی کارکردن لەوڵاتدا کەم بۆتەوە، هەروەها ئابوری وڵات لەدوای لەسەرەتاکانی سەدەی بیست و یەکەوە لەقۆناغی مت بوون و پوکانەوەدایە، ئاسۆیەك بۆ دەرچون لەو قەیرانە دیار نییە، بۆیە چارەسەر بەشلەقان لەڕێگای چاکسازییەوە ناتوانێت چاری دەردی نەخۆشییەك بکات، دەواکەی لەپڕۆژەیەکی سیاسی ئابوری دیکەدا بێت کە لەگیرفانی چەپەکاندایە.

لەکۆتاییدا ئاماژەیەکی بچووك بەوە دەدەم، پی دی ئێس کچە کوردێکی بەناوی فەلەکناس گەیاندە پەرلەمانی ئەوروپا، وە لەساڵی ٢٠٠١ پەرلەمانتارانی ئەم پارتە بوون قەرەبووی شاری هەڵەبجەیان لەلایەن کۆمپانیا ئەڵمانییەکانیان بردە پەرلەمانی ئەڵمانیاوە، بەتاوانی فرۆشتنی چەکی کیمیاوی بەڕژێمی عێراق.

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com